Пролетарыі ўсіх краін, яднайцеся!
Комуністычная партыя (большэвікоў) Беларусі

ПРАЧЫТАЎ — ПЕРАДАЙ ДРУГОМУ

Совецкая Беларусь

№ 70 (7511)
СУБОТА 17 ЛІПЕНЯ 1943 г.

ОРГАН ЦК КП(б) БЕЛАРУСІ, СОЎНАРКОМА
І ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА СОВЕТА БССР

На поўнач і на ўсход ад Орла Чырвоная Армія пачала наступленне супроць нямецка-фашысцкіх войск. Нашы войскі прасунуліся наперад і вызвалілі ад немцаў больш 110 насялёных пунктаў. Ворагу нанесен новы ўдар, захоплены трафеі і палонныя.

Наступленне нашых войск прадаўжаецца.

ДАПАМАГАЦЬ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ ГРАМІЦЬ ГІТЛЕРАЎСКІЯ ОРДЫ

5 ліпеня гітлераўскае камандаванне пачало на Орлоўска-Курскім і Белгародскім напрамках новае наступленне.

Гітлераўцы доўгі час рыхтаваліся да гэтага наступлення. На вузкім участку фронта яны сканцэнтравалі танкавыя, матарызаваныя і пяхотныя дывізіі, вялікія злучэнні авіяцыі і ўсё гэта кінулі ў бой, на нашу абарону.

Стварыўшы моцны ўдарны кулак, у які ўваходзіць больш 30 дывізій, гітлераўцы спадзяваліся, што ім удасца прабіць нашу абарону, апракінуць нашы часці і дабіцца жаданых вынікаў.

Наступленне, якое распачата нямецкім камандаваннем, не застала доблесных воінаў Чырвонай Арміі знянацку. Наступленне немцаў было сустрэта ў поўнай баявой гатоўнасці. Ворагу была супроцьпастаўлена магутная абарона, аснашчоная ўсімі сродкамі ваеннай тэхнікі. Варожыя танкі расстрэльваліся нашай артылерыяй, яны падрываліся на мінных палях, знішчаліся з паветра нашымі слаўнымі лётчыкамі.

Жорсткія бai, якія разгарэліся на Орлоўска-Курскім і Белгародскім напрамках, яшчэ і яшчэ раз паказалі выдатную вывучку, узрослае майстэрства і непахісную стойкасць слаўных воінаў Чырвонай Арміі. Узбагаціўшыся вопытам двухгадовай барацьбы з нямецкімі ордамі, нашы воіны мужна абараняюць свае пазіцыі, перамалваюць тэхніку і жывую сілу ворага.

Нямецкае камандаванне разлічвала на свае цяжкія танкі «Тыгры», але не дапамагло. Зброя, якую дала наша краіна сваім воінам, крышыць, ператварае ў лом і гэтыя страшыдлы — «Тыгры», і ўсякую іншую тэхніку ворага.

Дзесяткамі і сотнямі расстрэльваюць варожыя танкі нашы слаўныя артылерысты, бронебойшчыкі; гэтыя цяжкія танкі ворага крамсаюцца нашымі лётчыкамі з паветра. Ворагу нанесен сакрушальны ўдар, ён церпіць велізарныя страты ад удараў Чырвонай Арміі.

У баях на Орлоўска-Курскім і Белгародскім напрамках совецкія воіны вывелі са строю больш 2.800 танкаў і звыш 1.300 самалётаў ворага. Знішчаны сотні гармат, кулямётаў, мінамётаў. На орлоўска-курскіх палях знайшлі сабе магілу дзесяткі тысяч гітлераўскіх ваяк.

Абяскроўлены вораг на Орлоўска-Курскім напрамку перайшоў да абароны. Цяпер ужо на гэтых напрамках Чырвоная Армія павяла атакі супроць немцаў. На Белгародскім напрамку нашы войскі паспяхова адбіваюць жорсткія атакі праціўніка і наносяць яму цяжкія страты ў жывой сіле і тэхніцы.

Такім чынам, пацярпела крах новая авантура гітлераўскіх разбойнікаў. Чырвоная Армія сарвала пачатае 5 ліпеня генеральнае наступленне немцаў.

З пачуццём вялікай радасці і гордасці ўвесь наш народ сустрэў паведамленне Совінформбюро аб пераходзе часцей Чырвонай Арміі ў наступленне супроць нямецка-фашысцкіх войск на поўнач і на ўсход ад Орла. Прарваўшы вельмі ўмацаваную абарону праціўніка працягласцю ў 40 кілометраў па фронту на поўнач ад Орла, нашы войскі за тры дні баёў прасунуліся наперад на 45 кілометраў. А на ўсход ад Орла нашы войскі, прарваўшы абарону праціўніка працягласцю ў 30 кілометраў, прасунуліся наперад на 20—25 кілометраў. Магутная тэхніка Чырвонай Арміі, храбрасць і мужнасць нашых воінаў робяць цуды. Прарвана ўмацаваная лінія ворага, якую ён ствараў больш паўтары гады.

За тры дні наступальных баёў Чырвоная Армія вызваліла ад гітлераўскіх людаедаў больш 110 насялёных пунктаў. Ворагу нанесены магутны ўдар. Толькі за тры дні вораг страціў забітымі больш 12.000 салдат і афіцэраў, знішчана і захоплена многа варожай тэхнікі, больш 2.000 гітлераўцаў захоплена ў палон.

Наступленне нашых войск прадаўжаецца.

Гераічнае наступленне Чырвонай Арміі натхняе ўсіх совецкіх людзей на новыя баявыя і працоўныя подвігі. Яно выклікае вялікую радасць у кожным беларускім горадзе і вёсцы, дзе сёння яшчэ лютуюць фашысцкія каты. Яно ўсяляе ўпэўненасць у сэрцы мільёнаў нашых родных братоў, якія пакутуюць ад крывавага фашысцкага тэрора, што блізка дзень вызвалення. Яно натхняе нашых слаўных беларускіх партызан на новыя баявыя справы.

Беларускія партызаны! Наша горача любімая Чырвоная Армія гоніць нямецка-фашысцкіх захопнікаў на захад. Узмацняйце-ж свае ўдары па ворагу з тыла!

Па чыгунках і шасэйных дарогах вораг падвозіць на фронт жывую сілу і тэхніку. Не даць яму гэтай магчымасці! Трэба мацней граміць яго камунікацыі! Трэба прыкласці ўсю партызанскую кемлівасць, вынаходлівасць і не прапусціць ніводнага варожага эшалона, ніводнай машыны з жывой сілай і тэхнікай ворага. Няхай кожны гітлеравец знойдзе сабе пагібель ад партызанскай кулі і гранаты яшчэ далёка ад лініі фронта! Няхай кожны танк, які накіроўваецца на фронт, ператворыцца ў лом, не дайшоўшы да фронта!

Агульнымі сіламі — Чырвоная Армія з фронта, народныя мсціўцы з тыла — біць нямецка-фашысцкіх захопнікаў да поўнага іх знішчэння.

Французскі Камітэт Нацыянальнага Вызвалення Генералу Жыро, Генералу дэ Голю

АЛЖЫР

У дзень нацыянальнага свята Францыі шлю Вам і ў Вашай асобе французскаму народу ад Урада і народаў Совецкага Саюза і ад сябе асабіста шчырае прывітанне.

Совецкі Саюз вітае мацнеючае адзінства французскага народа, які мужна змагаецца супроць нямецка-фашысцкіх акупантаў. Совецкі народ цвёрда ўпэўнены, што недалёка дзень нашай агульнай перамогі над гітлераўскай Германіяй, дзень вызвалення і адраджэння свабоднай, дэмакратычнай, незалежнай Францыі.

І. СТАЛІН.

АД СОВЕЦКАГА ІНФОРМБЮРО

Аператыўныя зводкі за 13 і 14 ліпеня

13 ліпеня нашы войскі прадаўжалі весці бai з пяхотай і танкамі праціўніка на БЕЛГАРОДСКІМ напрамку. На ОРЛОЎСКА-КУРСКІМ напрамку за мінулы дзень праціўнік вялікіх атак не прадпрымаў.

Нашымі войскамі на Белгародскім напрамку за дзень баёў падбіта і знішчана 96 нямецкіх танкаў. Па няпоўных даных у паветраных баях і зянітнай артылерыяй збіта 13 нямецкіх самалётаў.

Па ўдакладненых даных за 12 ліпеня на Орлоўска-Курскім і Белгародскім напрамку ў паветраных баях і агнём зянітнай артылерыі збіта не 18 самалётаў, а 79 самалётаў праціўніка.

* * *

На працягу 14 ліпеня на БЕЛГАРОДСКІМ напрамку нашы войскі працягвалі весці бai з наступаўшымі танкамі і пяхотай праціўніка.

На ОРЛОЎСКА-КУРСКІМ напрамку за мінулы дзень праціўнік атак не прадпрымаў.

Нашымі войскамі на Белгародскім напрамку за дзень баёў падбіта і знішчана больш 100 нямецкіх танкаў. Па няпоўных даных у паветраных баях збіта 47 нямецкіх самалётаў.

Па ўдакладненых даных за 13 ліпеня на Орлоўска-Курскім і Белгародскім напрамках у паветраных баях і агнём зянітнай артылерыі збіта не 13 самалётаў, а 158 самалётаў праціўніка.

Аператыўная зводка за 15 ліпеня

На-днях нашы войскі, якія размешчаны на поўнач і на ўсход ад горада ОРЛА, пасля раду контратак перайшлі ў наступленне супроць нямецка-фашысцкіх войск. Наступленне пачалося з двух напрамкаў: з раёна на поўнач ад горада ОРЛА на поўдзень і з раёна на ўсход ад горада ОРЛА на захад.

На поўнач ад ОРЛА нашы войскі прарвалі вельмі ўмацаваную абарончую паласу праціўніка па фронту працягласцю 40 кілометраў і за тры дні напружаных баёў прасунуліся наперад на 45 кілометраў. Разгромлены шматлікія вузлы супраціўлення і апорныя пункты праціўніка. Нашымі войскамі на гэтым напрамку занята больш пяцідзесяці насялёных пунктаў, у тым ліку раённы цэнтр УЛЬЯНАВА і буйныя насялёныя пункты СТАРЫЦА, САРОКІНА, МОЙЛАВА, ДУДАРАЎСКІ, ВЯСНІНЫ, КРАПІЎНА, ШВАНАВА, ЯГАДНАЯ, ЕЛЕНСК, ТРОСНА, КЛЁН.

На ўсход ад ОРЛА нашы войскі прарвалі вельмі ўмацаваную абарончую паласу праціўніка па фронту працягласцю 30 кілометраў і, перамагаючы яго ўпорнае супраціўленне, прасунуліся наперад на 20—25 кілометраў. На гэтым напрамку нашымі войскамі занята больш шасцідзесяці насялёных пунктаў, у тым ліку вялікія насялёныя пункты ВЯЖЫ, ОРЛОЎКА, КАЗАР, МЕЛЫНЬ, ВЫСОКАЕ, ПАБЕДНАЕ, СЕТУХА, БЕРАЗОВЕЦ.

У ходзе наступлення нашых войск разбіты нямецкія 56, 262, 293 пяхотныя дывізіі, 5 і 18 танкавыя дывізіі. Нанесена моцнае паражэнне нямецкім 112, 208 і 211 пяхотным, 25 і 36 нямецкім мотадывізіям.

За тры дні баёў узята ў палон больш 2.000 салдат і афіцэраў.

За гэты-ж час па няпоўных даных нашымі войскамі ЎЗЯТЫ наступныя трафеі: танкаў—40, гармат рознага калібра—210, мінамётаў—187, кулямётаў—99, складаў розных—26.

ЗНІШЧАНА: танкаў — 109, самалётаў — 294, гармат рознага калібра—47.

За тры дні баёў праціўнік страціў толькі забітымі больш 12.000 салдат і афіцэраў.

Наступленне нашых войск прадаўжаецца.

На працягу 15 ліпеня на БЕЛГАРОДСКІМ напрамку нашы войскі адбівалі атакі танкаў і пяхоты праціўніка.

На ОРЛОЎСКА-КУРСКІМ напрамку нашы войскі вялі атакі супроць перайшоўшага да абароны праціўніка.

Бамбардыроўка нашай авіяцыяй чыгуначнага вузла Орол

У ноч на 14 ліпеня наша авіяцыя падвергла жорсткай бамбардыроўцы чыгуначны вузел Орол. Совецкія лётчыкі скінулі фугасныя і запальваючыя бомбы на скапленні эшалонаў праціўніка і склады боепрыпасаў. Узнікла многа ачагоў пажараў, якія потым зліліся ў адзін вялікі пажар, які ахапіў усю цэнтральную частку чыгуначнага вузла. Адбылося некалькі моцных выбухаў. Усе нашы самалёты вярнуліся на свае аэрадромы.

Бамбардыроўка нашай авіяцыяй чыгуначнага вузла Орол і складаў праціўніка паблізу г. Болхаў

У ноч на 15 ліпеня наша авіяцыя вялікімі сіламі бамбардыравала чыгуначны вузел Орол і склады боепрыпасаў праціўніка паблізу г. Болхаў.

На чыгуначным вузле Орол, у выніку бамбардыроўкі, узнікла многа пажараў, якія суправаджаліся моцнымі выбухамі. Гарэлі чыгуначныя саставы з боепрыпасамі і ваеннай тэхнікай праціўніка.

Паблізу г. Болхаў моцнай бамбардыроўцы былі падвергнуты размешчаныя там склады праціўніка. У выніку прамых пападанняў бомбаў узляцелі ў паветра два вялікія склады боепрыпасаў.

Адзін наш самалёт не вярнуўся на сваю базу.

З пісьма калгаснікаў таварышу І. В. СТАЛІНУ

Нарада старшынь калгасаў і перадавікоў-калгаснікаў і калгасніц Тамбоўскай вобласці, дзе прысутнічала пяць тысяч чалавек, паслала пісьмо таварышу І. В. Сталіну.

У сваім пісьме патрыёты радзімы паведамляюць Іосіфу Вісарыёнавічу аб выніках веснавой сяўбы, аб сваёй дапамозе фронту.

Калгасы вобласці пасеялі звыш плана 4715 гектараў у фонд абароны, 555 гектараў—у фонд дапамогі раёнам, вызваленым ад нямецкіх акупантаў, і 976 гектараў—у фонд дапамогі сем'ям ваеннаслужачых і інвалідаў Айчыннай вайны.

Толькі за апошнія 10—12 дзён калгаснікі Тамбоўскай вобласці ўнеслі ў «фонд здароўя абаронцаў Радзімы» 509.000 літраў малака, 210.000 яек, 586 цэнтнераў мяса, 3.700 кілограмаў воўны. Выдзелена 3.522 галавы жывёлы для калгаснікаў, пацярпеўшых ад нямецкай акупацыі.

Тамбоўскія калгаснікі ўзялі на сябе новыя абавязацельствы па ўборцы ўраджаю ў тэрмін і без страт і своечасоваму выкананню дзяржаўных паставак.

СУДОВЫ ПРАЦЭС

па справе аб зверствах нямецка-фашысцкіх захопнікаў і іх пасобнікаў на тэрыторыі гор. Краснадара і Краснадарскага края ў перыяд іх часовай акупацыі

14 ліпеня г. г. у гор. Н. на Паўночным Каўказе ў Ваенным Трыбунале пад старшынствам палкоўніка юстыцыі т. **Маерава Н. Я.** і пры дзяржаўным абвінаваўцу генерал-маёру юстыцыі т. **Ячэніне Л. І.** пачалася слуханнем справа аб зверствах нямецка-фашысцкіх захопнікаў і іх пасобнікаў на тэрыторыі гор. Краснадара і Краснадарскага края ў перыяд іх часовай акупацыі.

Па гэтай справе аддады пад суд па абвінавачанню ў злачынствах, прадугледжаных арт. арт. 58-1 «а» і 58-1 «б» Крымінальнага Кодэкса РСФСР (здрада радзіме): **Кладаў І., Катомцаў І., Ластовіна М., Місан Г., Напцок Ю., Паўлаў В., Парамонаў І., Пушкароў Н., Рэчкалаў І., Тішчэнка В. і Тучкоў Г.**

Абвінавачваемых абараняюць па назначэнню ад суда адвакаты **Назарэўскі А. І., Якуненка В. І., Казначэеў С. К.**

У вячэрнім паседжанні Ваеннага Трыбунала было агалошана Абвінаваўчае Заключэнне.

Абвінаваўчае заключэнне падрабязна малюе жахлівую карціну масавых забойстваў ні ў чым нявінных совецкіх людзей, якія былі тысячамі знішчаны нямецка-фашысцкімі захопнікамі, часова акупіраваўшымі Краснадарскі край.

Данымі папярэдняга следства ўстаноўлена, што ўсе гэтыя забойствы, зверствы, гвалты і рабаўніцтвы праводзіліся часцямі і карнымі органамі 17-й нямецкай арміі пад камандаваннем генерал-палкоўніка **Руоф.**

Непасрэднае кіраўніцтва і ажыццяўленне ўсіх гэтых зверстваў было ўскладзена на Краснадарскае гестапо, начале з шэфам гестапо нямецкім палкоўнікам **Крыстман.**

У састаў гестапо ўваходзіла асобая карная каманда тайнай паліцыі, пад назвай «Зондэркаманда СС-10-а», якая непасрэдна і ажыццяўляла ўсе гэтыя злачынствы.

Следствам устаноўлены факты: здзекаў над арыштаванымі і спальванне зняволеных, якія ўтрымліваліся ў падвалах Краснадарскага гестапо; масавых забойстваў хворых Краснадарскай гарадской больніцы, Берэзанскай лячэбнай калоніі, а таксама дзіцячай краявой больніцы, размешчанай на хутары «3-я рэчка Качэты» Усць-Лабінскага раёна.

Нарэшце, следствам устаноўлены факты задушэння окісам вуглярода ў спецыяльна абсталяваных аўтамашынах «душагубках» многіх тысяч совецкіх людзей.

«Зондэркаманда СС-10-а» ўяўляла сабою карную каманду гестапо, якая налічвала каля 200 чал. Начальнікам указанай «зондэркаманды» з'яўляўся шэф гестапо—нямецкі палкоўнік **Крыстман,** а яго непасрэднымі памочнікамі ў справе знішчэння совецкіх людзей былі нямецкія афіцэры: Рабе, Бос, Сарго, Сальге, Ган, Эрых Мейер, Пашэн, Вінц, Ганс Мюнстэр, нямецкія ваенныя ўрачы турмы і гестапо—Герц і Шустэр, а таксама супрацоўнікі гестапо—перакладчыкі Якоб Эйкс і Шэртэрлан.

Апрача таго гестапо былі завербаваны і прымалі ўдзел ва ўсіх зверствах, прыцягнутыя ў якасці абвінавачваемых па гэтай справе, здраднікі—**Тішчэнка В., Тучкоў Г., Рэчкалаў І., Ластовіна М., Пушкароў Н., Місан Г., Напцок Ю., Парамонаў І., Катомцаў І., Паўлаў В., Кладаў І.**

Праведзеным расследваннем устаноўлены наступныя канкрэтныя факты злачынстваў, учыненых у Краснадарскім краі нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Хутка пасля заняцця Краснадара, у выніку сістэматычных аблаў і масавых арыштаў мірных жыхараў, падвалы Краснадарскага гестапо былі даадказу перапоўнены зняволенымі. Ніякага «следства» па справах гэтых соцень і тысяч ні ў чым нявінных людзей не рабілася. Арыштаваныя падвяргаліся самым жорсткім катаванням і збіенням, прычым лёс іх асабіста вырашаў сваёй уладай шэф гестапо палкоўнік Крыстман, які і даваў загады аб фізічным знішчэнні арыштаваных.

Пачынаючы з восені 1942 года, немцы пачалі ўжываць для знішчэння совецкіх людзей спецыяльна абсталяваныя аўтамашыны, якія атрымалі вядомасць сярод насельніцтва пад назвай «душагубкі».

«Душагубкі» ўяўлялі сабою крытыя 5—7-тонныя грузавікі шэрага колеру з дызельматорам. Гэтыя машыны былі абіты знутры ацынкаваным жалезам і забяспечаны ў задняй частцы кузава двухстворчатымі дзвярыма, якія закрываюцца герметычна. У падлозе кузава знаходзілася рашотка, пад якой праходзіла труба з адтулінамі, якая злучалася з выхлапной трубой матора. Адпрацаваныя газы дызельматора, якія ўтрымліваюць окіс вуглярода высокай канцэнтрацыі, паступалі ў кузаў машыны, выклікаючы хуткае атручанне і смерць ад задушэння змешчаных унутры людзей.

Па некалькі разоў на тыдні, а ў студзені месяцы, перад адступленнем немцаў з Краснадара, па 2—3 разы на дні «душагубкі» загружаліся арыштаванымі з падвалаў будынка гестапо, якое знаходзілася па вуліцы Орджанікідзе, 61. Пагрузкай звычайна кіраваў намеснік шэфа гестапо, ён жа начальнік гестапаўскай турмы, капітан **Рабе.** Перад гэтым арыштаваныя распраналіся, а потым па 60—80 чалавек загружаліся ў «душагубку», дзверы якой герметычна закрываліся, і машына, прастаяўшы некалькі мінут з уключаным маторам, накіроўвалася да супроцьтанкавага рова, што знаходзіўся за заводам вымяральных прыбораў. «Душагубку» звычайна суправаджаў канвой паліцэйскіх з «Зондэркаманды СС-10-а». У супроцьтанкавым рове рабілася выгрузка і беспарадкавае закапванне людзей, якія былі ўжо ўмяртвёныя газамі на шляху следвання машыны. У машыну звычайна загружаліся мужчыны, жанчыны і дзеці сумесна.

Нягледзячы на тое, што немцы спрабавалі закансліраваць гэты страшэнны метад знішчэння совецкіх людзей, з цягам часу жыхары, якія пражывалі па суседству з гестапо, а праз іх і мясцовае насельніцтва, даведаліся аб прызначэнні гэтых машын.

Даведаліся таксама пра «душагубкі» і арыштаваныя, якія пры пасадцы ў машыну пачалі аказваць супраціўленне, агалошваючы двор гестапо крыкамі і енкамі, у сувязі з чым іх упіхвалі ў машыну з дапамогай гвалту. Крыкі няшчасных неўзабаве пасля таго, як уключаўся матор, паступова заціхалі, і людзі, якія там знаходзіліся, гінулі.

Сведка **Гажык** Еўдакія Фёдараўна, якая наглядала аднойчы карціну гвалтоўнай пасадкі ў машыну «душагубку» адной арыштаванай жанчыны з пяцігадовай дзяўчынкай, паказала:

«У гэты «аўтобус» гестапаўцы сілаю ўпіхвалі жанчыну ва ўзросце, прыкладна, каля 30 год. Жанчына ў машыну не ішла, супраціўлялася і ўвесь час ірвалася да дзяўчынкі 4—5 год, якая стаяла ззаду і крычала: «мамачка, мамачка, я паеду з табою». Не здолеўшы асіліць арыштаваную, гестапавец схапіў дзяўчынку і памазаў ёй якойсьці чорнай поўвадкай матэрыяй губы і нос. Дзіцё імгненна павалілася ў непрытомнасці і было кінута ў кузаў машыны. Убачыўшы ўсё, што адбывалася, маці ўзняла істэрычны крык і кінулася на гестапаўца. Пасля некалькіх секунд барацьбы гестапаўцу ўдалося знясіленую жанчыну ўцягнуць у машыну».

У «душагубках» знішчаліся не толькі арыштаваныя, але і асобы, выпадкова схопленыя на вуліцах пры масавых аблавах.

Пры раскопцы супроцьтанкавага рова сярод ахвяр фашысцкіх мярзотнікаў былі выяўлены трупы з кошыкамі і іншымі рэчамі, з якімі загінуўшыя накіроўваліся ў горад, на базар і т. п. Пры раскопках супроцьтанкавага рова ў раёне соўгаса № 1 было выяўлена мноства трупаў, потым апазнаных роднымі.

Так, жыхар гор. Краснадара **Каламійцаў** Нікалай Кузьміч апазнаў труп сваёй жонкі **Каламійцавай** Раісы Іванаўны, арыштаванай гестапо 2.II.1943 г. Рабочы завода «Красналіт» **Пятрэнка** Васілій Нікалаевіч апазнаў трупы сваёй жонкі Веры Зіноўеўны, сына Юрыя 7 год і дочкі Іны 3-х год. Жонка Пятрэнка была арыштавана разам з дзецьмі таксама 2.II.1943 г. Свяшчэннік Георгіеўскай царквы гор. Краснадара **Ільяшоў** асабіста апазнаў вядомых яму жыхараў г. Краснадара—Луганскага Кірыла, Галаватага Владзіміра і інш.

У жніўні 1942 г. у Краснадарскую гарадскую больніцу прыехаў урач гестапо немец **Герц,** які сабраў звесткі аб колькасці і саставе хворых. Хутка пасля гэтага **Герц** прыехаў у гэту больніцу з некалькімі нямецкімі афіцэрамі, якія агледзелі больніцу і паехалі.

22 жніўня **Герц** з'явіўся да галоўнага ўрача больніцы доктара **Башлаева** і абвясціў яму і іншым урачам, што, згодна ўстаноўкі, атрыманай ад нямецкага камандавання, хворыя павінны быць «убраны» з больніцы. Хутка на двор больніцы прыбыла «душагубка», куды пачалі гвалтоўна заганяць хворых.

У першы рэйс было пагружана каля 80 чалавек, машына пайшла і хутка вярнулася. На працягу паследуючых двух гадзін машына зрабіла 4 рэйсы, забраўшы звыш 300 хворых, якія ўсе былі ўмяртвёны паказаным вышэй спосабам, а трупы іх былі выкінуты ў супроцьтанкавы роў ля завода вымяральных прыбораў.

Гэтыя факты ўстаноўлены паказаннямі відавочцаў: **Макарава, Кантаністава, Мохна** і інш.

Так, сведка **Мохна** паказвае:

«Зрабіўшы некалькі рэйсаў, гэтая-ж машына падышла і да корпуса, дзе былі хворыя мужчыны. Ад нямецкага афіцэра паступіла распараджэнне —усіх мужчын, якія могуць як-небудзь перасоўвацца, распрануць і выводзіць іх да машыны. Тут зноў узняўся шум, стогны і крыкі хворых, але немцы лютавалі, яны хваталі іх і ўпіхвалі ў машыну, а цяжка хворых на насілках выносілі, і немцы таксама кідалі ў машыну».

Аднойчы ў момант пагрузкі хворых у машыну на тэрыторыю больніцы з'явіўся за даведкаю жыхар горада Краснадара Іван Іванавіч **Котаў,** які задоўга да таго выпісаўся з больніцы. Адзін з нямецкіх афіцэраў, які сачыў за пагрузкай, убачыў Котава, схапіў яго і ўпіхнуў у «душагубку». У далейшым, калі дзверы машыны захлопнуліся і машына кранулася, то Котаў, адчуўшы ўдушша, парваў кашулю і, змачыўшы яе ўласнаю мачой, закрыў сабе рот і нос. Праз некаторы час ён упаў у непрытомнасць і ачнуўся ўжо ў супроцьтанкавым рове, дзе ён ляжаў пасярод абыяк зваленых трупаў. Выбраўшыся з рова, Котаў вярнуўся дадому.

На следстве **Котаў** паказаў:

«...Немец, які стаяў ля машыны, з незразумелымі мне выкрыкамі кінуўся на мяне, схапіў ззаду за каўнер пінжака і ўпіхнуў мяне ў машыну. Калі я быў кінуты ў машыну, там ужо знаходзілася многа людзей. Колькі іх было, не магу сказаць. Тут былі мужчыны і жанчыны. У машыне было вельмі цесна. Людзі стаялі, прыціснуўшыся адзін да другога. У машыне стаялі стогны, крык, плач, людзі зусім звар'яцелі, як бачна, прадчуваючы, што нямецкія варвары рыхтуюць нам жахлівыя катаванні і смерць. За мною ў машыну былі кінуты яшчэ чалавек пяць, пасля чаго дзверы машыны захлопнуліся, і праз некалькі мінут машына кранулася з месца. У часе руху я адчуў, што пачынаю задыхацца. Я сарваў з сябе кашулю, змачыў яе мачою ды закрыў ёю рот і нос, пасля чаго я адразу адчуў аблягчэнне».

Пасля знішчэння хворых Краснадарскай больніцы ў ёй было пакінута толькі 20 ложкаў, на якія прымаліся новыя хворыя. Аднак фактычна гэта аддзяленне больніцы з'явілася пасткай, бо ўрач гестапо **Герц** двойчы прыязджаў за новымі хворымі, якія паступалі ў гэта аддзяленне, і таксама вывозіў іх у «душагубцы».

5 верасня 1942 г. гэты-ж гестапавец **Герц** з'явіўся ў Беразанскую лячэбную калонію і аб'явіў галоўурачу гэтай калоніі **Кірэеву,** у прысутнасці ўрача **Шапавалавай,** што 7 верасня прыбудзе машына за хворымі, якіх таксама трэба знішчыць. **Кірэеў** папрасіў **Герца** не забіраць хоць-бы выздараўліваючых, занятых на сельскагаспадарчых работах. **Герц** на гэта згадзіўся і даў распараджэнне выздараўліваючых вывесці ў асобнае памяшканне. Раніцай 7 верасня «душагубка» прыбыла ў калонію і ў яе пачалі грузіць хворых жанчын, папярэдне распранаючы іх дагала. Многія з хворых спрабавалі супраціўляцца, але іх сілаю запіхвалі ў «душагубку».

У агульнай складанасці з Беразанскай калоніі было такім чынам вывезена і знішчана 320 хворых, трупы якіх былі засыпаны ў супроцьтанкавым рове, размешчаным за 5 клм. ад калоніі.

Праз некалькі дзён пасля гэтага ў калонію прыбыла група немцаў, начале з афіцэрам з гестапо Гансам **Мюнстэрам.** Гэта група разграбіла ўсе матэрыяльныя каштоўнасці і прадукты, якія належаць калоніі.

У кастрычніку 1942 г. у калонію было дастаўлена з Краснадара 17 хворых, якія потым таксама былі знішчаны ў «душагубцы». Што-ж датычыць выздараўліваючых хворых, якія былі пакінуты з дазволу Герца, то 20 кастрычніка 1942 г. іх па загаду Ганса Мюнстэра пагрузілі ў колькасці 60 чал. у грузавік і вывезлі да супроцьтанкавага рова, дзе яны і былі расстраляны. Перад гэтым адна з хворых, па імені Маруся, у адчаі закрычала: «Прыдуць нашы і адпомсцяць за нас». **Мюнстэр** збіў гэту хворую прыкладам вінтоўкі, да крыві пакалечыўшы ёй твар і галаву. Хворы **Дабунцоў** спрабаваў уцячы, але быў забіты стрэлам з вінтоўкі.

У верасні 1942 г. немцы такім-жа чынам арганізавалі знішчэнне хворых дзяцей, якія знаходзіліся ў дзіцячай краявой больніцы, што знаходзілася на хутары «3-я рэчка Качэты», Усць-Лабінскага раёна, Краснадарскага края. Ва ўказанай больніцы пасяліліся афіцэр гестапо Эрых Мейер і перакладчык Якоб Эйкс.

21 верасня 1942 г. да больніцы пад'ехала адна «душагубка» і адна легкавая машына, у якой прыбыў урач **Герц** і з ім яшчэ некалькі немцаў. У «душагубку» былі ў адных трусіках і майках змешчаны 42 хворыя дзіцяці, якія былі знішчаны ўказаным вышэй спосабам. Трупікі дзяцей былі скінуты ў спецыяльную вялікую яму, выкапаную яшчэ за некалькі дзён да гэтага ў раёне хутара «Чэрнышэўка» мясцовымі жыхарамі, па загаду Мейера і Эйкса, нібыта, для ўстаноўкі зянітнай гарматы.

У працэсе папярэдняга следства па гэтай справе ў 13 пунктах былі раскапаны ямы з закапанымі ў іх трупамі ахвяр нямецка-фашысцкіх катаў і была праведзена судова-медыцынская экспертыза. З велізарнай колькасці выяўленых у гэтых месцах трупаў былі падвергнуты судова-медыцынскаму даследванню 623 трупы, з іх 85 трупаў дзяцей, 256 трупаў жанчын і 282 трупы мужчын, у тым ліку 198 трупаў старыкоў.

На падставе ўсебаковых судова-медыцынскіх, судова-хімічных і спектраскапічных даследванняў, экспертная камісія, у складзе галоўнага судова-медыцынскага эксперта Наркамздрава СССР д-ра **Празароўскага В. І.,** галоўнага судова-медыцынскага эксперта Наркамздрава РСФСР—дацэнта **Смальянінава В. М.,** галоўнага судова-медыцынскага эксперта Чырвонай Арміі доктара медыцынскіх навук прафесара **Аўдзеева М. І.,** кансультанта маскоўскай гарадской судова-медыцынскай экспертызы д-ра **Семяноўскага П. С.** і судовага хіміка **Сокалава С. М.,**—прышла да заключэння, што прычынаю смерці ў 523 даследваных выпадках было атручанне окісам вуглярода, а ў ста выпадках смерць наступіла ў выніку агнястрэльных кулявых раненняў, нанесеных у пераважнай большасці выпадкаў у галаву.

У сваім заключэнні камісія экспертаў указвае, што смяртэльнае дзеянне окіса вуглярода безумоўна магло мець месца пры паступленні адпрацаваных газаў ад дызельматора ў закрытае памяшканне.

Камісія канстатавала:

«Калі крыніца паступлення окіса вуглярода (у тым ліку і выхлапныя газы) знаходзіцца ў закрытым памяшканні, то канцэнтрацыя окіса вуглярода ў гэтым памяшканні нарастае надзвычай хутка, што можа прывесці да наступлення смерці, нават на працягу некалькіх мінут (да 5—10)».

Такім чынам, матэрыялы судова-медыцынскай экспертызы поўнасцю пацвердзілі атрыманыя папярэднім следствам даныя аб масавым зверскім знішчэнні органамі гестапо совецкіх грамадзян, якія ўтрымліваліся пад вартай у Краснадарскім гестапо, а таксама і іншых мірных жыхараў, хворых, як дарослых, так і дзяцей, якія знаходзіліся на лячэнні ў Краснадарскай больніцы, Беразанскай лячэбнай калоніі і Краявой дзіцячай больніцы.

Агульная колькасць совецкіх грамадзян, задушаных шляхам ужывання машын - «душагубак», дасягае 7.000 чалавек.

Абвінаваўчае заключэнне таксама выкладае ўстаноўленыя абставіны масавых арыштаў і катаванняў совецкіх грамадзян у Краснадарскім гестапо.

У падвалах гестапо штодзённа рабіліся збіенні зняволеных. Гестапаўцы зверска збівалі іх шомпаламі, палкамі і нагамі, заганялі ім за пазногці булаўкі і т. п. Пасля гэтых катаванняў арыштаваныя кідаліся ў падвалы ў стане непрытомнасці і знявечаныя да непазнавальнасці.

Асабліва стараўся ў адносінах катаванняў арыштаваных шэф Краснадарскага гестапо палкоўнік **Крыстман** і ўрач гестапо **Герц.** Сведка **Мірошнікава,** якая некаторы час утрымлівалася ў гестапо, паказала:

«За час майго прабывання ў камеры 1-1 Краснадарскага гестапо я была відавочцам, калі з допыту ў камеру моцна пабітымі вярталіся **Броннік** Вера, **Яцэнка** Ірына, **Грыгор'ева** Груня і цэлы рад іншых совецкіх дзяўчат і жанчын. Па іх расказах, афіцэры гестапо збівалі іх бізунамі, нагамі, папярэдне распрануўшы дагала. Некаторыя з іх на допыце былі згвалтаваны. Вяртаючыся ў камеру, дзяўчаты былі пакрыты суцэльнымі крывепадцёкамі і струпамі запёкшайся крыві, некаторых з іх у такім стане кідалі ў адзіночкі, дзе пазбаўлялі вады ці выдавалі моцна салёную ваду».

(Працяг на 4-й стар.).

ЗА ЎЗАЕМНУЮ ВЫРУЧКУ Ў БАЮ

КАМБІНІРАВАНЫ ЎДАР ПА ЭШАЛОНУ ВОРАГА

— Вы пойдзеце з групай падрыўнікаў. Задача — расстраляць варожы эшалон.

— Есць!—коратка адказаў я і паўтарыў загад камандзіра.

Перад выхадам на аперацыю я праверыў супроцьтанкавае ружжо, падрыхтаваў боепрыпасы. Надвячоркам мы рушылі ў дарогу. Раніцай наблізіліся да чыгункі, разведалі абстаноўку, адшукалі шляхі падыходу і пачалі чакаць ночы.

Як толькі сцямнела, першымі пайшлі на чыгунку падрыўнікі. Хутка да іх прыбег сувязны і далажыў: усё падрыхтавана. Мы сабраліся і пайшлі да месца засады.

Я выбраў зручную агнявую пазіцыю і залёг. Затаіўшы дыханне, мы чакалі эшалона. За адзін кілометр ад нашай засады размяшчаўся нямецкі гарнізон, які ахоўваў чыгунку. Нямецкія вартавыя спакойна сядзелі па другі бок чыгуначнага палатна ля агню, курылі і не здагадваліся аб нашай прысутнасці.

Чакаць прышлося параўнаўча нядоўга. Пачуўся шум нямецкага эшалона. Цягнік вынырнуў з лесу і на вялікай хуткасці імчаўся на мініраваны ўчастак. Аглушальны выбух. Паравоз і некалькі вагонаў зляцелі з рэек. Астатнія вагоны насядалі адзін на другі.

— Агонь! — пачулася каманда. Заработалі нашы кулямёты, поўаўтаматы, вінтоўкі. Я пасылаў кулю за куляй са свайго супроцьтанкавага ружжа. У эшалоне былі цыстэрны з гаручым, яны загараліся ад кожнага майго стрэлу. Цыстэрны ўзрываліся, полымя перакідвалася на другія цыстэрны і вагоны. З пасажырскіх вагонаў чуваць было стогны і енкі фрыцаў.

З бліжэйшага гарнізона прыбылі немцы. Яны пачалі абстрэльваць нашы пазіцыі, але дарэмна. Мы былі ўжо далёка ад чыгункі і з радасцю наглядалі за заравам, якое ўздымалася ў неба над разбітым варожым эшалонам.

Ш.,
партызан-бронебойшчык.

МАГІЛЕЎСКАЯ ВОБЛАСЦЬ.

4 паязды — пад адкос

Чатыры варожыя эшалоны пусцілі пад адкос у канцы чэрвеня партызаны атрада тав. В. Пры крушэннях разбіты 4 паравозы, 12 вагонаў з жывой сілай, 26 з тэхнікай, 10 з боепрыпасамі, 15 з харчаваннем. Ахова эшалонаў—9 афіцэраў і 121 салдат— знішчана.

Група партызан гэтага-ж атрада ўзарвала на мінах 3 аўтамашыны з розным грузам акупантаў.

ВІЛЕЙСКАЯ ВОБЛАСЦЬ.

Пачуццё адказнасці за лёс таварыша

Узаемная выручка ў баю, дапамога таварышу, трапіўшаму ў цяжкае становішча,—адно з важнейшых правілаў нашага партызанскага статута. Вялікі рускі палкаводзец Сувораў некалі вучыў салдат: «Сам загінь, а таварыша выручай». Партызанская барацьба з нямецкімі захопнікамі мае свае асаблівасці і адрозніваецца ад вайны рэгулярных армій па сваёй стратэгіі і тактыцы, але суворaўскае правіла застаецца і ў гэтых своеасаблівых умовах неабходнейшым для паспяховай баявой дзейнасці.

У доказ гэтага прывяду некалькі прыкладаў з практыкі партызанскіх атрадаў Мінскай вобласці. Возьмем хоць-бы такі факт. Увосень мінулага года 10 партызан атрада «Разгром» выехалі на выкананне баявога задання. Выехалі яны на грузавіку, бо немцы з мясцовых гарнізонаў былі выбіты і знаходзіліся толькі ў раённых цэнтрах і гарадах. Грузавік імчаўся па дарозе ў напрамку вёскі К.

Раптам партызаны ўбачылі даволі невясёлы малюнак — насустрач ім па дарозе рухаліся тры грузавікі, у якіх было не менш 90 фашыстаў. 90 і 10 — сілы больш чым няроўныя, да таго-ж фашысты былі добра ўзброеныя. Убачыўшы, што бою не пазбегнуць, партызаны намерыліся хоць-бы заняць выгадную пазіцыю— могілкі, парослыя густым хмызняком. Але-ж немцы, якім было спадручней і бліжэй ехаць да могілак, апярэдзілі партызан, першымі захапілі могілкі і адразу-ж адкрылі шалёны агонь.

Разгарэўся няроўны бой. Засцігнутыя на адкрытай мясцовасці сярод поля, партызаны заляглі і пачалі адстрэльвацца. Супраціўленне невялікай групы партызан супроць буйнага атрада фашыстаў не магло працягвацца доўга. Партызаны, здавалася, былі асуджаны на смерць. Так-бы яно і здарылася, калі-б на дапамогу не прышлі мы. Даведаўшыся аб гэтым, камандзір атрада Р. хутка звязаўся з суседнім атрадам Д. і двума атрадамі рушыў на выручку таварышаў. 7-кіламетравую адлегласць да месца боя мы прабеглі за 45 мінут. Проста з ходу мы ўступілі ў бой, і фашысты, убачыўшы нашу перавагу, вымушаны былі ўцячы.

Так у выніку дружнай і ўзгодненай узаемадапамогі быў адбіты напад фашыстаў і выратаваны ад немінучай смерці таварышы.

А вось яшчэ характэрны прыклад. Аднойчы невялікая партызанская група пад камандаваннем тав. К. вяла жаркі бой з пераважнымі сіламі фашыстаў, стрымлівала іх галоўную сілу. Адначасова некалькі партызанскіх груп на другіх участках вялі перастрэлку з дробнымі групамі праціўніка. Было відавочна, што партызаны тав. К. не вытрымаюць націску ашалелых гітлераўцаў. Тады камандзір атрада загадаў усім бліжэйшым партызанскім групам пайсці на выручку тав. К.

Агульнымі намаганнямі партызаны за кароткі час разграмілі фашыстаў.

Успамінаецца яшчэ адзін прыклад, калі ў выніку адсутнасці пачуцця доўгу перад таварышамі ў аднаго з партызан, загінуў камандзір Арсенцьеў, а група, якую ён узначальваў, трапіла ў надзвычайна цяжкае становішча.

Здарылася гэта так. Група партызан у 15 чалавек пад кіраўніцтвам Арсенцьева воддаль ад шашы зрабіла засаду. Каля самай дарогі, для таго, каб сачыць за рухам немцаў і своечасова папярэдзіць партызан аб паяўленні праціўніка, залёг наглядальнік. Вось на дарозе паказаўся атрад фашыстаў. Замест таго, каб зараз-жа даць аб гэтым знак партызанам, папярэдзіць іх і даць магчымасць падрыхтавацца да бою, наглядальнік стаіўся. Сваё жыццё ён паставіў вышэй агульных інтарэсаў, не выканаў свайго доўгу перад таварышамі.

Немцы прыкмецілі яго, а праз гэта даведаліся і аб засадзе, разгарнуліся і баявымі парадкамі пайшлі ў наступленне. У выніку быў забіты камандзір групы, а партызаны трапілі ў цяжкае становішча. Замест таго, каб нечакана напасці на немцаў, партызаны самі падвергліся нечаканаму нападу.

Пачуццё адказнасці за лёс таварыша, узаемная дапамога і выручка ў баю—так павінны выхоўвацца байцы партызанскіх атрадаў. Гэта дасць магчымасць найбольш паспяхова граміць фашысцкіх вылюдкаў, дабівацца іх поўнага знішчэння.

ІВАН С.,
камісар Н-скіх партызанскіх атрадаў.

СМЕЛЫЯ ДЗЕЯННІ ГОМЕЛЬСКІХ ПАРТЫЗАН

Партызанскі атрад пад камандаваннем тав. М. рашыў нанесці ўдар па дэпо чыгуначнай станцыі, якая мае важнае значэнне.

Ноччу партызаны праніклі на станцыю. Раздаўся выбух, загарэўся вагон з бочкамі бензіну. Адразу-ж усе групы прыступілі да актыўнай дзейнасці. Адна знішчыла рухавік унутранага згарання, другая пад'ёмны кран, трэцяя, прабраўшыся ў самае сэрца дэпо—механічны цэх, — пашкодзіла яго абсталяванне.

Усё было зроблена так хутка, што ахова дэпо і станцыі не змагла аказаць супраціўлення, разбеглася, страляючы ў паветра. Партызаны нанеслі ўдар па дэпо, і яно зараз не здольна рамантаваць паравозы.

Гомельскія партызаны з атрада тав. Ж. правялі смелую аперацыю па разгрому лагера і вызваленню ваеннапалонных. Гэты лагер ахоўваўся адборнымі гітлераўскімі галаварэзамі. Падыходы да лагера былі вельмі ўмацаваныя. Аднак, партызаны пасля дакладнай разведкі штурмавалі ахову лагера і знішчылі яе. З лагера вызвалена некалькі дзесяткаў ваеннапалонных. 25 ваеннапалонных, захапіўшы з сабою 2 кулямёты і 20 вінтовак, уступілі ў партызанскі атрад.

Праз некалькі дзён партызаны гэтага-ж атрада зрабілі раптоўны налёт на варожы гарнізон у вёсцы Я. Забіты нямецкі камендант і 5 гітлераўцаў. Астатнія паўцякалі. Пры разгроме гарнізона партызаны захапілі два кулямёты, адзін мінамёт і многа вінтовак. Група атрада пад камандаваннем тав. Г., кантралюючы дарогу, напала на маршавую калону немцаў. Знішчаны афіцэр і 14 гітлераўцаў. Захоплены 2 кулямёты, 9 вінтовак, 12 веласіпедаў і іншыя трафеі.

ГОМЕЛЬСКАЯ ВОБЛАСЦЬ.

БАЯВЫ ВАЖАК

Слава пра баявыя ўчынкі і дзейнасць камсамольца-партызана Васіля К. пайшла далёка за межы атрада.

Прымаючы Васіля ў атрад, камандзір сказаў:

— Першае заданне табе такое: у што-б там ні стала раздабыць патрэбныя часткі і дыскі для кулямёта.

— Есць раздабыць! — па-ваеннаму адказаў Васіль і разам з трыма сябрамі пайшоў выконваць задачу.

У той-жа вечар Васіль прывалок цэлы кулямёт і поўны камплект дыскаў. Калі сябры пачалі яго распытваць, дзе ён здабыў кулямёт, як ухітрыўся хутка выканаць заданне, Васіль адказаў коратка:

— Адбілі ў немцаў. На шашы. І ўсё. Не любіў Васіль выхваляцца сваімі справамі.

З той пары гэты энергічны, па-ваеннаму падцягнуты юнак выконвае ў атрадзе самыя складаныя і рызыкоўныя аперацыі. Узначаліўшы групу падрыўнікаў, ён у першыя-ж дні арганізаваў крушэнне варожага эшалона, які з узбраеннем і тэхнікай ішоў на фронт. Пазней пад кіраўніцтвам Васіля быў узарваны мост на шасэйнай дарозе В.—Б. і было разгромлена некалькі аўтамашын.

Але найбольш кіпучую дзейнасць разгарнуў Васіль, атрымаўшы прызначэнне стаць камсамольскім арганізатарам горада Б. Крапатліва, з дня ў дзень, працаваў ён па згуртаванню камсамольскіх кадраў горада, аднаўленню дзейнасці арганізацый у падполлі. Удакладніўшы састаў камсамольцаў, якія засталіся ў горадзе, Васіль правёў з імі сход.

— Што-ж, таварышы, — сказаў Васіль:—калі засталіся ў горадзе, то трэба дзейнічаць. Не будзем даваць немцам спакою ні ўдзень, ні ўночы.

Васіль забяспечыў хлопцаў лістоўкамі, брашурамі, распрацаваў з імі зварот да моладзі аб разгортванні партызанскага руху.

Камсамольцы пачалі актыўную работу ў горадзе. Штораніца на сценах дамоў паяўляліся партызанскія лістоўкі, адозвы да насельніцтва. Немцы шалелі ад злосці, бо таямнічыя распаўсюджвальнікі лістовак былі няўлоўнымі. Нядаўна, правёўшы вялікую папярэднюю работу, камсамольцы арганізавалі дыверсійныя акты амаль адначасова на трох буйнейшых прадпрыемствах горада. У выніку прадпрыемствы гэтыя надоўга выйшлі са строю.

Так жыве і змагаецца няўлоўны партызан Васіль, камандзір групы падрыўнікаў, баявы камсамольскі важак горада Б. Скончыцца вайна, і імя гэтага адважнага савецкага патрыёта стане вядомым усяму савецкаму народу.

У. ІГНАТАЎ.

Варожы гарнізон злажыў зброю

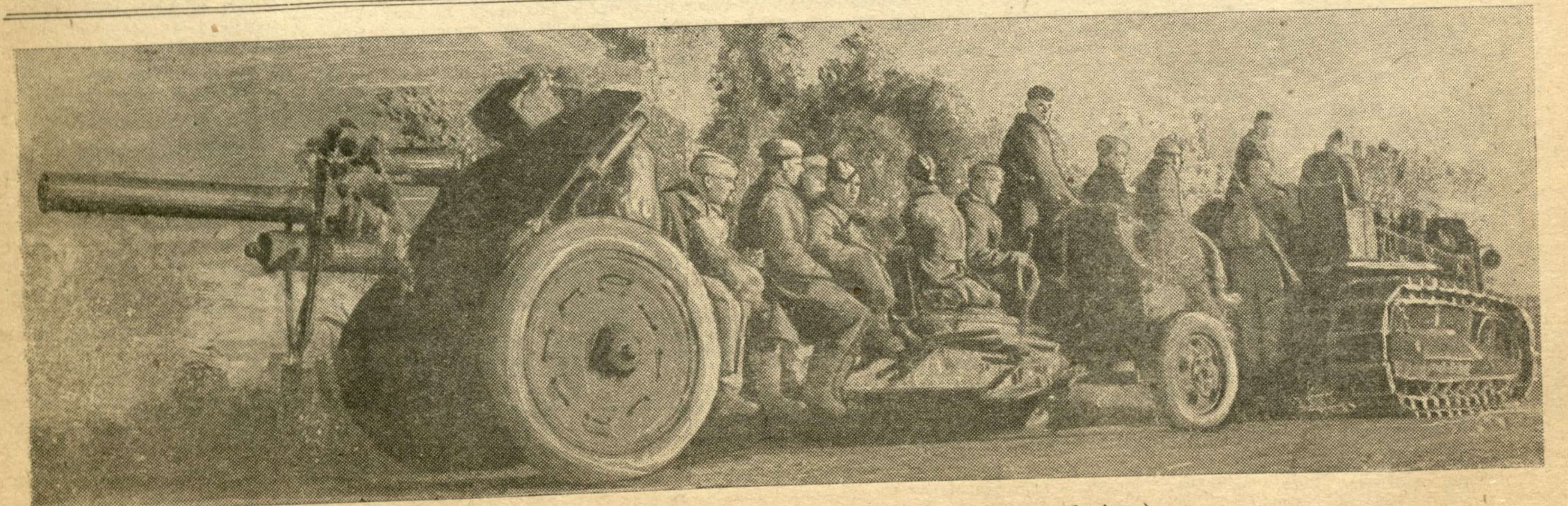
Імклівы налёт на нямецка-паліцэйскі гарнізон у мястэчку Д. зрабіў партызанскі атрад Міхася Ч. У кароткім баю было знішчана 16 фашыстаў, а 48 паліцэйскіх злажылі зброю, здаліся ў палон.

Партызаны захапілі 48 вінтовак, станкавы і ручны кулямёты, многа боепрыпасаў. На допыце палонны паліцэйскі Карней В. сказаў:

— Сілаю, пагрозамі прымусілі нас немцы пайсці ў паліцэйскія. Амаль ніхто з нас не хацеў служыць праклятым акупантам. Мы шукалі выпадка, каб перайсці да вас. Цяпер мы будзем знішчаць фашысцкіх акупантаў.

Г. ШЧАРБАТАЎ.

ПАЛЕСКАЯ ВОБЛАСЦЬ.

ДЗЕЮЧАЯ АРМІЯ (Арлоўска-Курскі напрамак). Артылерысты выязджаюць на агнявую пазіцыю. (Заснята 6 ліпеня).

СУДОВЫ ПРАЦЭС

па справе аб зверствах нямецка-фашысцкіх захопнікаў і іх пасобнікаў на тэрыторыі гор. Краснадара і Краснадарскага края ў перыяд іх часовай акупацыі

Па паказаннях сведкі **Гажык**, з падвалаў, дзе ўтрымліваліся зняволеныя, сістэматычна даносіліся енкі аб дапамозе. Нярэдка прыходзілася чуваць, як зняволеныя крычалі: «Дайце глынуць вады ці хоць-бы кавалачак хлеба. Паміраюць дзеці!»

Перад сваім бегствам з гор. Краснадара, якое было выклікана наступленнем Чырвонай Арміі, гестапаўцы ажыццявілі новае страшэннае злачынства.

10.II.1943 г. будынак гестапо быў падпалены атрадам «Зондэркаманды СС-10-а», пад кіраўніцтвам афіцэра **Гана.** Полымя, якое хутка распаўсюдзілася, і выбухі папярэдне закладзеных мін зрабілі немагчымым выратаванне зажыва спальваемых зняволеных. З полымя ўдалося выскачыць толькі аднаму зняволенаму, прозвішча якога засталося невядомым, бо ён хутка памёр у выніку катаванняў, якія перацярпеў, і апёкаў, атрыманых пры пажары, што пацвярджаецца паказаннямі сведак **Ражковай, Дабровай, Гажык** і абвінавачваемага **Пушкарова.**

У агульнай складанасці, колькасць арыштаваных совецкіх грамадзян, якія загінулі пакутлівай смерцю пры падпале будынка гестапо, дасягае 300 чалавек. Некаторыя з ліку абгарэлых трупаў, выяўленых потым у падвалах гестапо, мелі на сабе сляды страшэнных катаванняў і здзекаў. Так, напрыклад, сярод гэтых трупаў быў выяўлены труп невядомага мужчыны сярэдніх год з адсечанымі рукамі.

У сваім зверскім імкненні знішчыць як мага больш совецкіх грамадзян нямецка - фашысцкія бандыты не спыняліся перад самымі агіднымі правакацыямі. Так, напрыклад, аднойчы насельніцтву горада было абвешчана, што на Новым базары будуць прадавацца мясныя адыходы (вантробы). Паверыўшы ў гэту аб'яву, галодныя жыхары сабраліся на ўказаным месцы. Замест мясных адыходаў туды прыбыла крытая машына з паліцэйскімі і нямецкімі салдатамі, якая даставіла невядомага чырвонафлотца, якога тут-жа ў прысутнасці сабраўшыхся павесілі на слупе. У апошні момант чырвонафлоцец, звярнуўшыся да рыдаючай талпы, закрычаў:

«Не плачце! Каты народа заплацяць тысячамі сваіх жыццяў. Хутка нашы прыдуць і за ўсё адпомсцяць».

У другім выпадку насельніцтву горада было абвешчана нямецкім камандаваннем, што некалькі тысяч палонных байцоў Чырвонай Арміі, нібыта, будуць праведзены праз горад і што насельніцтву дазволена аказаць ім дапамогу харчаваннем. У сувязі з гэтым вялікая колькасць жыхараў гор. Краснадара вышла насустрач, захапіўшы з сабою падарункі і прадукты, але замест совецкіх ваеннапалонных ім насустрач былі пушчаны аўтамашыны з нямецкімі раненымі салдатамі, прычым тут-жа была зроблена фото- і кіноздымка, якая, па замыслу нямецкіх правакатараў, павінна была ілюстраваць «сустрэчу», нібыта, наладжаную совецкімі грамадзянамі нямецкім салдатам.

Падводзячы вынікі страшэнным злачынствам, устаноўленым праведзеным расследваннем, абвінаваўчае заключэнне ўказвае, што ўсю паўнату адказнасці за зверствы і злачынствы, учыненыя ў перыяд акупацыі гор. Краснадара і Краснадарскага края, за катаванні і здзекі, за масавыя расстрэлы і знішчэнні ізуверскімі метадамі, шляхам задушэння газамі ў спецыяльна прыстасаваных машынах, за спаленне і інш. віды ўмяртвення ні ў чым нявінных совецкіх грамадзян, у тым ліку старыкоў, жанчын і дзяцей,—нясуць кіраўнікі разбойніцкага фашысцкага ўрада Германіі і нямецкага камандавання, а ў прыватнасці, камандуючы 17 арміяй генерал-палкоўнік **Руоф,** а таксама непасрэдныя выканаўцы гэтых злачынстваў:

Крыстман — палкоўнік, шэф Краснадарскага гестапо.

Рабе—капітан, намеснік шэфа гестапо.

Сальге—афіцэр гестапо.

Сарго—афіцэр гестапо.

Пашэн—афіцэр гестапо.

Бос—афіцэр гестапо

Вінц—следчы гестапо.

Ган—афіцэр гестапо.

Мюнстэр Ганс—афіцэр гестапо.

Мейер Эрых—афіцэр гестапо.

Герц—урач гестапо.

Шустэр—урач гестапо.

Эйкс Якоб — супрацоўнік гестапо.

Шэртэрлан — супрацоўнік гестапо.

Побач з імі абвінавачваюцца ва ўсіх гэтых зверствах і злачынствах прыцягнутыя ў якасці абвінавачваемых па гэтай справе: **Тішчэнка В., Тучкоў Г., Рэчкалаў І., Ластовіна М., Пушкароў Н., Місан Г., Напцок Ю., Парамонаў І., Катомцаў І., Паўлаў В., Кладаў І.**

Усе яны на папярэднім следстве прызналі сябе віноўнымі ў прад'яўленых ім абвінавачаннях і далі падрабязныя паказанні аб сваёй здрадніцкай дзейнасці і саўдзеле ў зверствах нямецка-фашысцкіх акупантаў.

Усім абвінавачаным прад'яўлены абвінавачанні па арт. 58-1 «а» і арт. 58-1 «б» Крымінальнага Кодэкса РСФСР. Справа слуханнем прадоўжыцца некалькі дзён.

РОДНЫМ І ЗЕМЛЯКАМ

(Пісьмо з фронта)

Родныя мае бацькі, дзеці, браты, любая мая жонка, дарагія землякі-елізараўцы!

Пішу я вам з фронта, з поля бою, і ведаць не ведаю, ці пачуеце мой голас, ці прачытаеце гэтыя радкі. Можа вас і ў жывых ужо няма? Можа вы без роднага кутка бадзяецеся жабракамі-пагарэльцамі? Можа нямецкія разбойнікі нашу вёску дымам пусцілі па ветру? Яны спяпялілі дзесяткі, [illegible]тні вёсак, мястэчак і гарадоў...

Недалёк[illegible] час, калі Чырвоная Ар[illegible]ія [illegible]зе ў нашу Беларусь і ачыс[illegible] родную зямлю ад фашысцкай брыдоты.

Заклікаю вас, родныя, блізкія, землякі,— дапамагайце Чырвонай Арміі біць нямецкіх акупантаў!

Жонка мая, браты мае, бацькі мае родныя! Калі вы жывыя і калі яшчэ не ўступілі ў партызаны,—ідзіце ў рады народных мсціўцаў. У барацьбе з фашыстамі ратуйце свой край, свой лёс, сваё жыццё. Забіце вы нямецкага звера, інакш ён вас заб'е. Помсціце люта і крывава прышэльцам. На гэта кліча вас камандзір Чырвонай Арміі, ваш сын, брат, муж.

Біце нямецкіх галаварэзаў так, як б'юць іх мае байцы. Мая батарэя за час зімняга наступлення з 15 лютага па 20 сакавіка 1943 года знішчыла 20 нямецкіх дзотаў з іх прыслугаю і ўзбраеннем. Прамой наводкай мы разбілі 7 аўтамашын з грузамі і жывой сілай, вызвалілі пяць вёсак. У баях за гэтыя вёскі мая батарэя знішчыла звыш 200 нямецкіх салдат і афіцэраў, разбіла мінамётную батарэю праціўніка, адну бронемашыну і некалькі кулямётаў.

Цяпер, у летні перыяд, мы б'ём немцаў яшчэ з большай ярасцю. Батарэя мая пасылае меткія залпы за Беларусь, за родную бацькаўшчыну. Мы з баямі, па чужацкіх трупах ідзем да вас, родныя землякі-беларусы. Дапамагайце нам біць лютага ворага-немца, вызваляць родную зямлю з крывавага фашысцкага палону.

П. РЫБАК,
старшы лейтэнант.

ДЭСАНТНЫЯ АПЕРАЦЫІ ВОЙСК САЮЗНІКАЎ НА ВОСТРАВЕ СІЦЫЛІЯ

На 13 ліпеня войскі саюзнікаў занялі на востраве Сіцылія звыш 300 квадратных міль тэрыторыі. Англійскія, канадскія і амерыканскія войскі прасоўваюцца на поўнач і захад ад месц высадкі і занялі рад новых пунктаў.

Галоўнакамандуючы ўзброенымі сіламі саюзнікаў на міжземнаморскім тэатры аперацый генерал Эйзенхауэр прыбыў у Сіцылію.

Саюзнікі стварылі на востраве Сіцылія два моцныя плацдармы. Захоплена 7.000 палонных, галоўным чынам італьянцаў. Саюзнымі войскамі падбіта значная колькасць варожых танкаў. Чатыры італьянскія палкоўнікі здаліся ў палон.

Намеснік галоўнакамандуючага сіламі саюзнікаў на міжземнаморскім тэатры ваенных дзеянняў генерал Александэр прыбыў у Сіцылію.

РОСТ ПАРАЖЭНЧЫХ НАСТРОЯЎ У ІТАЛІІ

Італа-фашысцкі друк з трывогай адзначае рост паражэнчых настрояў сярод італьянскага насельніцтва. Па прызнаннях італьянскіх газет, падобныя настроі пранікаюць таксама ў рады фашысцкай партыі.

Амаль штодзённа ў газетах друкуюцца шматлікія паведамленні аб выключэннях з фашысцкай партыі многіх фашыстаў, у тым ліку і главароў мясцовых арганізацый. У горадзе Овада (каля Генуі) выключаны з фашысцкай партыі сакратар гарадской фашысцкай арганізацыі і сакратар мясцовай жаночай фашысцкай арганізацыі. Як пішуць італьянскія газеты, вельмі многія італьянскія фашысты стараюцца цяпер ужо не падкрэсліваць сваю прыналежнасць да фашысцкай партыі, а наадварот, захоўваюць, што яны з'яўляюцца фашыстамі.

УДАРЫ АВІЯЦЫІ САЮЗНІКАЎ ПА ВАЕННЫХ АБ'ЕКТАХ ІТАЛІІ

У ноч на 13 ліпеня вялікае злучэнне самалётаў бамбардыровачнай авіяцыі атакавала аб'екты ў Турыне. Атака на Турын 13 ліпеня была самая вялікая з усіх налётаў на італьянскія аб'екты.

НАЛЁТ АНГЛІЙСКАЙ АВІЯЦЫІ НА ААХЕН

У ноч на 14 ліпеня англійскія самалёты атакавалі германскі горад Аахен. Налёт быў вялікі. Аахен з'яўляецца вельмі важным цэнтрам чыгуначных камунікацый паміж Германіяй, Францыяй і Галандыяй. Ен з'яўляецца таксама важным прамысловым цэнтрам і вялікім раёнам вуглездабычы. У горадзе і яго ваколіцах знаходзіцца 30—40 тэкстыльных фабрык, завод аўтапакрышак і камер, каучукавы завод, а таксама машынабудаўнічыя і шклозаводы.

АНТЫГЕРМАНСКІЯ ВЫСТУПЛЕННІ ВА ФРАНЦЫІ

На-днях у Парыжы пры адпраўцы з Усходняга вакзала двух паяздоў, у якіх знаходзіліся звыш 800 французскіх рабочых, адбыліся сутычкі паміж нямецкай аховай і рабочымі. Нямецкія паліцэйскія адкрылі страляніну па вялікаму натоўпу, які сабраўся каля вакзала і спрабаваў прарвацца да паяздоў. Французскія патрыёты змялі ахову. У час сутычкі было паранена некалькі гітлераўцаў.

ПАЎНОЧНЫ ФЛОТ. 11 варожых караблёў патапіла Н-ская падводная лодка, камандзірам якой капітан 3-га ранга тройчы ордэнаносец Ф. А. Відзяеў.

НА ЗДЫМКУ: Група ордэнаносцаў каманды падводнай лодкі.

ДЗЯЎЧЫНА З ВІНТОЎКАЙ

Той памятны дзень і зараз яшчэ стаіць перад вачыма дзяўчыны страшным прывідам і будзе стаяць праз усё жыццё, будзе вечна жывіць нянавісць да ворагаў.

Стылым асеннім ранкам фашысты ўварваліся ў дом Розы Р. У доме былі толькі яе сёстры і брат. Сама Роза паехала на млын малоць жыта.

— Дзе ваш бацька?—накінуліся гітлераўцы на перапалоханых дзяцей. —Ен большэвік, партызан! Дзе ён?

Дзеці маўчалі. Яны ведалі, што іх бацька знаходзіцца ў Чырвонай Арміі.

Тады гітлераўцы, нібы ашалелыя звяры, схапілі ўсю сям'ю—пяць сёстраў і брата—і ў той-жэ дзень расстралялі іх каля вясковай смалакурні. Старэйшай сястры Тамары было 20 год, малодшай Вальцы—7 год.

Жудасную вестку гэту расказалі Розе людзі, якія прыехалі на млын. А яшчэ яны папярэдзілі яе, каб яна хавалася, таму што фашысты шукаюць яе, хочуць учыніць над ёю крывавую расправу.

Аслабелая, прыціхшая Роза ў знямозе апусцілася на мяшок. Так у жыццё яе ўвайшло цяжкае гора. Так была растаптана маладосць, разбіты мары і надзеі, парушана мірнае шчаслівае жыццё.

Яна не вярнулася дахаты, пайшла ў суседняе сяло, каб знайсці часовы прытулак у цёткі.

Але ўночы фашысты схапілі дзяўчыну. Збітую і змардаваную, яе замкнулі ў цёмны склеп. Яна прасядзела там аж да вечара, а потым яе павялі на допыт. Камендант Кубец, п'яны і нахабны, пачаў выпытваць пра партызан.

— Я нічога не ведаю, — ціха адказала Роза.

— Не ведаеш?

Тады п'яныя фашысты пачалі здзеквацца і глуміцца над дзяўчынай.

Роза цярпліва пераносіла ўсе пакуты. Вочы яе гарэлі помстай.

— Хоць-бы і ведала—не сказала-б,—з нянавісцю кінула катам Роза. З новай сілай бандыты накінуліся на дзяўчыну.

Але Роза ўсё-ж выратавалася. Уночы, калі вартавыя спіліся і паснулі, ёй удалося ўцячы...

* * *

Разам з сябрамі - партызанамі Роза была ў засадзе. Яна нецярпліва сціскала вінтоўку. Як марудна ідзе час, як бязлюдна на дарозе! Можа яны дарэмна чакаюць, можа фашысцкія машыны пройдуць другой дарогай?

Але вось з-за паваротку паказаліся тры пяцітонкі, з кузавамі, пакрытымі брэзентам. Фашысты як ні ў чым не бывала імчаліся па дарозе. Пярэдняя машына мінае засаду, праносіцца міма і... выбух патрасае паветра. Падарваная на партызанскай міне машына кавалкамі ляціць у паветра. І адразу-ж партызаны з кулямёта і вінтовак секанулі па астатніх двух машынах. З енкам і лямантам выскаквалі фашысты з машын, але падкошаныя агнём валіліся на зямлю.

— Гэта вам за сёстраў, за брата, за наша разбуранае жыццё, — прымаўляла за кожным стрэлам Роза.

Гэта толькі адзін з шматлікіх баявых эпізодаў, у якіх прымала ўдзел партызанка Роза. Паступіўшы ў партызанскі атрад тав. Б., яна праявіла сябе як смелая і адважная разведчыца. Разам з усімі партызанамі яна ходзіць на выкананне самых рызыкоўных аперацый.

Аднойчы камандзір атрада загадаў спаліць мосцік праз рэчку Б. Партызаны, сярод якіх была Роза, пад прыкрыццём ночы ўхітрыліся запаліць невялікі мост, але фашысты прыкмецілі агонь і паспелі затушыць яго. Тады Роза прапанавала наладзіць фашыстам пастку. Праз два дні, уночы, партызаны, зняўшы ахову, падпілілі ўсе слупы маста. А назаўтра разам з мастом зваліліся ў рэчку дзве фашысцкія аўтамашыны.

Не даючы немцам спакою ні ўдзень, ні ўночы, партызанскі атрад тав. Б. цалкам вызваліў Н-скі раён ад існаваўшых нямецкіх гарнізонаў. У жорсткіх баях Роза адправіла на той свет не адзін дзесятак гітлераўцаў — так яна помсціць за смерць сваіх сёстраў і брата, за сваю айчыну.

* * *

Параненая ў баях з фашыстамі Роза Р. зараз знаходзіцца на лячэнні ў адным з падмаскоўных шпіталяў. Вясёлая, смяшлівая дзяўчына, з вяснянкамі на твары, яна адразу смутнее, калі ўспамінае загінуўшых сёстраў і брата.

— Не магу, — ціха гаворыць яна,—хочацца, каб хутчэй выпісалі. Самы час летам трушчыць праклятых фашысцкіх гадаў.

І вочы яе загараюцца ад святога гневу.

У. КРАЎЧАНКА.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ.
A1412.

ПРЭЗІДЭНЦКАЯ БІБЛІЯТЭКА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ